

KÁROLYI MIHÁLY ELLENI ELJÁRÁSOK

Károlyi Mihály, a „vörös gróf” a magyar történelem máig vitatott alakjai közé tartozik. Személye a hazai közéletben ma is gyakran kavar komoly indulatokat, vagy éppen indokolatlan csodálatot vált ki. Sokan úgy emlékeznek rá, mint gyengekezű, felelőtlen politikusra, aki egy személyben felel a trianoni békediktátumért. Mások pedig úgy mutatják be őt, mint a legtisztább, legnemesebb szándékú magyar államférfiak egyikét. Pacifizmusa és a demokratikus átalakulásba vetett rendíthetetlen hite a dualista rendszer és a háborúpárti kormányzat komoly kritikusrává, Tisza István kérlelhetetlen politikai ellenfelévé tette.

Károlyi a huszadik századi magyar történelem egyik legnehezebb időszakában (1918-1919-ben) töltött be fontos politikai szerepet. Sokáig igyekezett távol tartani magát a közélettől, de a háború éveiben lassan a figyelem középpontjába került. Az összeomlást követően előbb az őszirózsás forradalom vezéralakja, majd a forradalmi kormány miniszterelnöke, 1919 januárjától pedig köztársasági elnök volt. Az ellenforradalomban, majd a Horthy-korszak első éveiben már hazaárulásért, a hatalom kommunisták kezére való átjársásáért, és végső soron Trianonért okolták.

Az ellene lefolytatott perben Károlyi Mihályt jogi úton is hazaárulónak nyilvánították, és leszármazottaira kiterjedően fosztották meg óriási vagyonától. A hazaárulás vádja azonban már az első világháború idején ráégett Károlyira. A vádatokat többek között azért fogalmazták meg vele szemben, mert előbb meg akarta akadályozni Magyarország hadba lépését, majd amikor már az ország belesodródott az első világháborúba, nemzetközi kapcsolatait felhasználva kereste a béke lehetőségét.

Károlyi Mihály már a Tanácsköztársaság alatt, 1919 júliusában elhagyta Magyarországot, és egy időre Csehszlovákiában talált menedéket. A proletárdiktatúra bukása után a sajtóban és az újonnan alakult nemzetgyűlésben is számos vádat fogalmaztak meg vele szemben. Általában hazaárulásról, hűtlen pénzkezelésről, külföldi összeköttetésekről, vagy a Tisza-gyilkosságról szóltak a vádak.

A későbbi persorozat jogszabályi megalapozásához a hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló, még az első világháború idején megalkotott 1915. évi XVIII. törvénycikket vették elő. A jogszabály kimondta, hogy akit a háború idején az a „nyomatékos gyanú” terhel, hogy az *„ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott”,* annak ingó és ingatlan vagyonát az állam - polgári vagy katonai büntetőeljárás keretében - a *„veszély igazolása nélkül”* is zárolhatja. A törvény leszögezte azt is, hogy aki az említett cselekményekkel a magyar büntető törvényekben meghatározott felségsértés vagy

hűtlenség bűncselekményét követi el, annak - az általa okozott kár megtérítéseként - belföldön található vagyona az államra száll.

Ez a jogszabály lett aztán a későbbi ún. Lex Károlyi, az 1921. évi XLIII. törvénycikk alapja. A kormánzatnak azért volt szüksége megalkotására, mert az 1915-ös törvényt nem lehetett változtatás nélkül Károly Mihályra alkalmazni. A grófnak ugyanis 40 ezer holdnyi uradalma volt hitbizományban, tehát ezeknek ő nem tulajdonosa, csak haszonélvezője volt. Az állam akkor vehette volna el ezeket a birtokokat, ha fiát és az ő örököseit is megfosztja a vagyontól, az 1915-ös törvényi szabályozás viszont nem adott erre lehetőséget. A Lex Károlyi éppen ezért kimondta, hogy ha az említett törvénycikk alapján a *„vagyoni felelősséggel tartozó személy vagyonához harmadik személy jogával vagy egyébként korlátolt tulajdonjog, hitbizomány birtoklása vagy várományosi joga, haszonélvezet vagy egyéb korlátolt jog tartozik, ez a jog ugyanazon korlátok közt száll át az államra, amint a felelős személyt illette.”* A Lex Károlyi hatálya kiterjedt a jogszabály életbe lépése előtt elkövetett bűncselekményekre is.

Ezzel minden jogi akadály elhárult az emigrációban tartózkodó Károlyi Mihály elleni eljárás lefolytatása útjából. A persorozat polgári peres eljárás keretében folyt, de végül büntetőjogi kategóriába tartozó kérdésekben (felségsértés, hazaárulás) született döntés, és Károlyira nézve elmarasztaló ítélet.

Már 1919 augusztusában érkeztek feljelentések Károlyi Mihály és néhány társa ellen, többek között azzal a váddal, hogy a kommunisták kezébe engedték át a hatalmat. Váry Albert, a Budapesti Királyi Ügyészség vezetője 1920. május 31-én kelt indítványában kérte Károlyi Mihály összes magyarországi vagyonának és haszonélvezetének zár alá vételét. Az ügyészi indítvány indoklásában olyan pontok szerepeltek, amelyek alapját képezték a Kincstári Jogügyi Igazgatóság keresetének a későbbi Károlyi-perben. Megemlíthetjük példaként azt, hogy Váry indítványának indoklása szerint Károlyi 1918-ban *„általános munkássztrájkot idézett elő”* azért, hogy *„a kormányt a háború befejezésére és minden áron való békekötésre kényszerítse”*, valamint hogy egy ellenséges országgal folytatott tárgyalásokat egy lehetséges forradalom előidézéséről és a Monarchia felbontásáról.

Miután Károlyi Mihály vagyonát zárolták, a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság keresetet nyújtott be Károlyi ellen a Budapesti Királyi Törvényszékhez 1921. június 2-án. A magyar állam képviseletében eljáró felperes a következő bűncselekményeket róta Károlyi terhére: felségsértés, hűtlenség, lázadás, az állam hadereje ellen elkövetett bűntett, esküvel fogadott katonai szolgálati kötelesség megszegésére való csábítás, felségárulás és zendülés. A felperes kérte a Törvényszéket, hogy ítéletben mondja ki: Károlyi Mihálynak a keresetben megjelölt ingó és ingatlan vagyona *„bűncselekmény elkövetésénél fogva az államra szállott át”*, és ennél fogva jogosult az állam azt tulajdonába, illetve birtokba venni.

A perfelvételi tárgyalásra 1921. október 31-én és november 28-án került sor. Az alperes Károlyi Mihályt, aki ekkor már emigrációban élt, a per során előbb Nagy György ügyvéd, majd ennek halála után 1922-től Nagy Vince képviselte, aki korábban a Károlyi- és a Berinkey-kormányok belügyminisztere volt. Rajtuk kívül Buza Barna, az őszirózsás forradalom földművelésügyi valamint igazságügyi tárcavezetője, és Szabadkai Ács Jenő ügyvéd is ellátta alperes jogi képviseletét. Az elsőfokú eljárás során Károlyi hat előkészítő iratot nyújtott be, közel hatszáz oldal terjedelemben. A perben 1923. február 21-én született meg a Budapesti Királyi Törvényszék ítélete, amely az itt publikált iratanyagban több példányban fennmaradt. Az elsőfokú ítélet kimondta, hogy Károlyi Mihály összes vagyona az államra száll át. A Törvényszék ítélete ellen Károlyi 1923. május 20-án fellebbezést nyújtott be.

A per ezt követően a Budapesti Királyi Ítéletábrán folytatódott, és a bíróság 1923. június 28-án született ítéletével helybenhagyta az elsőbírósági ítéletet. Károlyi Mihály és családja ekkor már Angliába tartott, hogy azután emigrációjuk következő másfél évét ott töltsék el. Eközben Károlyi az ítélet ellen Schäffer Aladár ügyvéddel, mint az ismeretlen hitbizományi várományosok ügygondnokával együtt 1923. október végén felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Magyar Királyi Kúriához. A Külügyminisztérium azonban fontos politikai szempontokra hivatkozva kérte a Kúriát, hogy halassa el az Ítéletábra által meghozott ítélet tárgyalását. Károlyi jó kapcsolatot alakított ki Angliában a Ramsay MacDonald-vezette munkáspárti kormánnyal, a Bethlen-kormány pedig nem merte megkockáztatni azt, hogy a népszövetségi kölcsön folyósítása Magyarország számára esetleg meghiúsuljon azáltal, hogy egy újabb elmarasztaló ítélet miatt Károlyi akadályozza az új angol kormány támogatását Magyarország felé. Amint azonban változott az angol belpolitikai helyzet, a Kúria elővette az ügyet.

Károlyi Mihály perében a jogerős ítélet 1924. december 16-án született meg: a Kúria elutasította Károlyi és Schäffer Aladár felülvizsgálati kérelmét. Ezzel Károlyi Mihály teljes ingó és ingatlan vagyonát, valamint a hitbizományok 60 százalékát elkobozták. A hitbizományok fennmaradó 40 százaléka pedig a rokonságot illette, aminek sorsáról két évig tartó huzavona után sikerült csak megállapodni. Károlyi 1928-ban még perújítási kérelmet nyújtott be, de azt az Ítéletábra és a Kúria is elutasította.

A Károlyi Mihály vagyonának zárolására vonatkozó ügyészégi iratok Budapest Főváros Levéltárában, a Budapesti Királyi Ügyészség büntetőperes irata között (VII.18.d.) található az 13-8784/1919. irattári számon. Az aktát korábban a Párttörténeti Intézet is őrizte, innen került Budapest Főváros Levéltára állományába.

A vagyoni felelősség megállapítása iránt indított polgári peres eljárás (az ún. Károlyi-per) iratai szintén Budapest Főváros Levéltárában a Budapesti Királyi Törvényszék polgári peres iratai

között (VII.2.c.), 36537/1921. főljajstromszámon található. Ezek az iratok nem kerültek a Párttörténeti Intézetbe, a Levéltár az iratképző jogutódjától vette át az iratokat.

Az itt közzétett iratok a Károlyi Mihály ellen lefolytatott ügyészségi és peres eljárás teljes anyagát tartalmazzák, közel 3800 oldal terjedelemben.

Vezenyi Péter

IRODALOM

- A Károlyi-vagyon elkonfiskálása. URL: https://multkor.hu/20121210_a_karolyivagyon_elkonfiskalasa (Utolsó letöltés: 2018. május 30.)
- BÖLÖNY József-HUBAI László: Magyarország kormányai 1848-2004. Bp., 2004.⁵
- HAJDU Tibor: Ki volt Károlyi Mihály? Bp., 2012.
- KÁROLYI Mihály: Hit, illúziók nélkül. Bp., 1977.
- Károlyi Mihály nem volt hazaáruló. URL: https://multkor.hu/20100621_karolyi_mihaly_nem_volt_hazaarulo (Utolsó letöltés: 2018. május 30.)
- SCHÖNWALD Pál: A Károlyi-per. (Népszerű Történelem.) Bp., 1985.